

Ord som ikke kommer på trykk

Som en skygge følges det trykte ord av det utrykte ord. Å sette noe på trykk betyr automatisk å velge bort noe annet. Og vurderingene som ligger bak vedtakene for hva som ikke kommer på trykk, kan være like mangeartede og tilfeldige som begrunnelsene for hva som kommer på trykk.

Det var historiker og medieprofessor Hans Fredrik Dahl som fremkastet påstanden under et seminar på Voksenåsen nylig om «Sensur og selvsensur i nordisk presse». Han hevdet at politisk sensur er bragt i miskreditt, iallfall i fredstid, og seminar deltagerne fra Norden nikket bifallende. Men han var langt mer usikker når det gjaldt såkalt latent eller avtalt sensur, f. eks. stilltiende avtaler redaktører i mellom om hva som skal trykkes eller ikke trykkes.

Som eksempel trakk han frem norsk presses unisone taushet da statsminister Gro Harlem Brundtlands sønn døde høsten 1992, en tragisk, personlig hendelse som hadde betydning for statsministerens evne til å skjøtte sitt embete for noen dager. Pressen tiet. Ikke fordi det var sendt ut et dekret, som i tidligere tiders sensor-pråk kunne ha vært formulert på følgende måte: «I denne uke skal ingen dødsfall i statsministerens familie omtales.»

Avtalt sensur?

Riktignok henvendte statsministerens pressetalsmann seg til flere redaktører og ba om at dødsfallet ikke måtte omtales. Men det ble selvsagt ikke nedlagt noe forbud fra Statsministerens kontor. Spørsmålet blir da om hver enkelt redaktør ut fra egen overveilelse kom frem til at statsministeren, kongeriket - og leserne - var best tjent med at informasjonen ikke kom på trykk. Hans Fredrik Dahl var ikke i tvil om at den avtalte sensur, selvsensuren, ble brukt i det tilfellet.

Ingen norske redaktører, heller ikke Dagbladets Arve

Ivar Granaasen
kommentar

Solstad, sto opp på seminaret, arrangert av Pressearkivets Venner, og begrunnet, forklarte eller forsvarte, norsk presses avgjørelse i Brundtland-saken. Heller ikke har det vært noen særlig faglig debatt i mediekretser om årsaken til at statsminister-sønnens dødsfall ikke ble omtalt i norsk presse før en frynset søndagsavis omtalte saken.

Kan det tas som et tegn på at Hans Fredrik Dahls problemstilling er uinteressant for mediene eller for leserne? Eller betyr det at norsk presse helst ikke vil drøfte beveggrunnene, fordi selvsensur-avgjørelsen kjennes pinlig. Mon tro om norsk presse ville opptre på samme måte i dag?

Kulturell standard

Kanskje ikke, og det kan ha noe med den kulturelle faktor eller standard - decorum ifølge Dahls professora-le termer - for hva det sømmer seg å trykke, uten å bli utstøtt fra de godes selskap. Hans eksempel i den sammenheng var hvorledes grensene for omtale av den norske - og spesielt den britiske - kongefamilie har forandret seg de siste årene. Men han spurte allikevel om ikke norske redaktører fortsatt har en uformell kodeks om hvordan vår kongefamilies privatliv skal behandles. Igjen stilte han spørsmål om hvilke mekanismer som avgjør at noe kommer på trykk og noe absolutt ikke kommer på trykk.

Redaktør Einar Olsen, med mangeårig fartstid i Apressen, hadde nok et mer pragmatisk syn på hvorfor noe kommer på trykk og noe ikke. Han minnet om at trykkefrihet ikke må forveksles med trykkeplikt, og redigering nødvendigvis betyr at noe velges vekk av kvalitetshensyn eller reelle plassproblemer uten at det innebærer sensur eller selvsensur slik det utøves i diktaturstater. Han var mer

opptatt av de mange former for skjult sensur som utøves av makthavere i demokrati-er gjennom forskjellige varianter av press mot redaktører.

Redaktør Olsens tema var «Selvsensur og partidisiplin i norsk arbeiderpresse etter 1945». Han sa at det på mange måter var feil å snakke om selvsensur i forhold til menings- og holdningsstoffet i arbeiderpressen, fordi sensur forutsetter at det finnes en autoritet eller makt-konsentrasjon som vil kontrollere folk som er uenige. -I Arbeiderpartiet var det i utgangspunktet ikke rom for uenige redaktører, iallfall ikke i de mest sentrale politiske spørsmål, fremholdt han. Det begrunnet han med at kontrollen var sikret ved at alle redaktøransettelser uten unntak måtte godkjennes av Arbeiderpartiets sentralstyre.

Like klart som han avviste at det var nødvendig å drive noen form for meningssensur overfor de «rett-troende» partigodkjente redaktører, like klart fremholdt redaktør Olsen at det ble gjennomført en konsekvent selvsensur når det gjaldt nyheter med politisk utspring, spesielt fra tariffoppgjørene. For redaktører som satt i partistyrer og fagforeningsorganer gjaldt regelen at «prisen for å få vite mer er at du ikke skriver det du vet».

Redaktør Olsens konklusjon var at Apressen hadde vært grå, selvsensurert og kjedelig i den gode saks-partiets og LOs - tjeneste, men samtidig fantes det muligheter for å opptre som redaktør og pressemann dersom det var det man ønsket å være. Fandenivoldsk selvstendig og (opplags-) suksess, var hans personlige oppskrift. Problemet oppsto når pressefolk i tillegg hadde politiske ambisjoner, ikke hadde evnen til å skille politikk og journalistikk.

For Einar Olsen var det allikevel et tankekors at med partipressen i 1963 førte Kings Bay-rapporten til regjeringsskifte, mens i 1995 etter partipressens opphør svelger den uavhengige presse Lund-kommisjonens rapport rått.

Tankekoret var vel heller et personlig hjertesukk over utviklingen i norsk presse enn et innlegg om selvsensurens uransakelige veler.